

Grau de Filologia Clàssica

Treball de Fi de Grau

Curs 2024-2025

TÍTOL: Gramàtica i didàctica de l'Infinitiu Llatí

NOM DE L'ESTUDIANT: Grigor Sargsyan

NOM DEL TUTOR: Ignasi Xavier Adiego Lajara

Barcelona, 19 de Juny del 2025

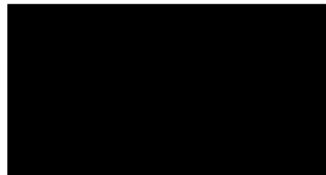

Declaració d'autoria

Amb aquest escrit declaro que soc l'autor/autora original d'aquest treball i que no he emprat per a la seva elaboració cap altra font, incloses fonts d'Internet i altres mitjans electrònics, a part de les indicades. En el treball he assenyalat com a tals totes les citacions, literals o de contingut, que procedeixen d'altres obres. Tinc coneixement que d'altra manera, i segons el que s'indica a l'article 18 del capítol 5 de les Normes reguladores de l'avaluació i de la qualificació dels aprenentatges de la UB, l'avaluació comporta la qualificació de "Suspens".

Barcelona, a 19 de Juny del 2025

Signatura:

*ἐπάμεροι· τί δέ τις; τί δ' οὐ τις; σκιᾶς ὄναρ
ἄνθρωπος. ἀλλ' ὅταν αἴγλα διόσδοτος ἔλθῃ,
λαμπρὸν φέγγος ἔπεστιν ἀνδρῶν καὶ μείλιχος αἰών·*

Pi, P., 9. 95-97

RESUMS

CATALÀ

El present treball desenvolupa l'infinitiu llatí des de la sintaxi en tant que teoria i, eventualment, s'enfoca d'es del punt de vista docent, en base a altres publicacions com la proposta d'activitats com a part pràctica.

Per abordar aquest tema, en primer lloc, he analitzat i consultat diversos manuals de sintaxi llatina, que responen a la part teòrica. En segon lloc, per enfocar el tema com a una unitat didàctica m'he basat en les explicacions d'altres manuals de gramàtica creades a partir de les necessitats docents en cada cas.

En relació al contingut teòric del treball i la voluntat didàctica, s'han proposat dos models d'activitat de creació personal per posar en pràctica la gramàtica i la seva terminologia.

Mots claus: Infinitiu Llatí, Gramàtica Llatina, Sintaxi Llatina, Didàctica del Llatí

ANGLÈS

The present work aims to make an approach to the Latin infinitive from the syntax point of view and, eventually, a teaching perspective based on other publications such as the proposal of activities as a practice.

To reach the topic, first and foremost, I analysed and referred to several manuals of Latin syntax, which responds to the theoretical part. Secondly, to focus the subject as a didactic unit, I have based myself on the explanations of other works created for the teaching needs.

According to the theoretical content and the teaching will, two models of personal creation activities have been proposed to put grammar and its terminology into practice.

Keywords: Latin Infinitive, Latin Grammar, Latin Syntax, Latin Teaching

ÍNDEX

1.- INTRODUCCIÓ	6
1.1.- Justificació i metodologia	6
1.2.- Objectius del treball	7
1.3.- Introducció a l'infinitiu llatí	7
2.- APROXIMACIÓ SINTÀCTICA: AUTORS I TEORIES	9
2.1.- Mariano Bassols de Climent	9
2.1.1.- Infinitiu amb valor de substantiu	9
2.1.1.1.- Complement de verb: en funció de subjecte	9
2.1.1.2.- Complement de verb: en funció de complement directe	10
2.1.1.3.- Complement de verb: en funció de complement circumstancial	10
2.1.1.4.- Complement del nom: en funció de complement de l'adjectiu	11
2.1.1.5.- Complement del nom: en funció de complement del nom	11
2.1.1.6.- Substantivació dels infinitius	11
2.1.2.- Infinitiu en funció de forma personal del verb	12
2.1.2.1.- Infinitiu Històric	12
2.1.2.2.- Infinitiu Jussiu	12
2.1.2.3.- Infinitiu Exclamatiu	12
2.1.3.- Oracions d'infinitiu	13
2.1.3.1.- Oracions d'infinitiu amb acusatiu subjecte	13
2.1.3.2.- Oracions d'infinitiu amb subjecte en nominatiu	14
2.1.4.- Altres aspectes de l'infinitiu	16
2.1.4.1.- Infinitiu de perfet amb valor aorístic	16
2.1.4.2.- Complement predicatius a través de l'infinitiu	16
2.2.- Lisardo Rubio Fernández	17
2.2.1.- Infinitiu amb valor de verb personal	18
2.2.1.1.- Infinitiu Històric	18
2.2.1.2.- Infinitiu Deliberatiu	18
2.2.1.3.- Infinitivus Imperativus o Jussiu	18
2.2.2.- L'oració d'infinitiu	18
2.3.- Eusebia Tarriño Ruiz & José Miguel Baños Baños	20
2.3.2.- Infinitiu amb valor de verb personal	20
2.3.2.1.- Infinitiu Exclamatiu (<i>indignantis</i>) – Interrogatiu (<i>admirantis</i>)	20
2.3.2.2.- Infinitiu Històric-Narratiu	21
2.3.2.3.- Infinitiu Jussiu o Imperativus	21
2.3.3.- Les completives d' <i>accusativus cum infinitivo</i> (<i>AcI</i>)	22
2.3.3.1.- L'expressió de la persona, temps i mode en la <i>AcI</i>	23
2.3.3.2.- Origen de les completives en <i>AcI</i> : <i>dico te venire</i> vs. <i>iubeo te venire</i>	24
2.3.3.4.- Les construccions personals: <i>Nominativo cum infinitivo</i> (<i>NcI</i>)	25
3.- RESSENYA CRÍTICA DE LES TEORIES SINTÀCTIQUES	27
4.- APROXIMACIÓ DIDÀCTICA: MANUALS I EXERCICIS	28
4.1.- Manuals de gramàtica llatina	28
4.2.- Exercicis com a part pràctica	29
5.- CONCLUSIONS	31
BIBLIOGRAFIA	33
ANNEXOS	34

1.- INTRODUCCIÓ

1.1.- Justificació i metodologia

El present treball mostra una porció ínfima dels estudis del grau en Filologia Clàssica, una aproximació sintàctica i didàctica a l'Infinitiu Llatí, de manera que el tema està totalment arrelat tant en la llengua llatina com en la necessitat docent.

En aquest sentit, com a alumne m'he inspirat en les assignatures d'àmbit lingüístic¹ per establir i desenvolupar aquest tema per al Treball Final de Grau, de manera que el tema present s'ambienta en la morfologia verbal llatina, concretament en les formes no personals, de les quals desenvoluparé l'infinitiu des d'una perspectiva sintàctica-comparativa, atès a la naturalesa del gruix del treball, l'anàlisi de diversos manuals de sintaxi llatina. A més a més, realitzar aquesta mena de treball, em sembla, que em permetrà tenir una consolidació intel·lectual d'un racó específic de la gramàtica llatina, cosa que, consegüentment, em podrà servir d'inspiració per a algun altre treball d'aquesta naturalesa, sigui en aquesta mateixa línia present o bé en la gramàtica llatina en general, sigui aplicat en l'estudi d'una altra llengua en l'àmbit de la Filologia Clàssica.

Pel que respecta a la metodologia que he establert per portar a terme aquest tema, m'he basat, en certa mesura, en l'anàlisi i lectura de diverses teories de diferents manuals de sintaxi llatina per tal de localitzar i ubicar temàticament les explicacions i les terminologies: la majoria dels manuals divideixen els continguts teòrics en la sintaxi del mot (infinitiu com a substantiu) i la sintaxi de la frase (oració d'infinitiu). A partir d'aquestes consideracions, es redacta una breu ressenya resumint i comentant els fenòmens gramaticals de l'infinitiu.

En segon lloc, es projecta aquest tema com a una unitat didàctica prenent com a referència uns manuals de gramàtica llatina i les seves maneres de presentar el tema. De la mateixa manera, com a elements complementaris a aquesta unitat teòrica es presenten diferents mètodes d'anàlisi sintàctic com a part pràctica o exercicis, que responen en alguns casos a activitats tradicionals com altres que apliquen l'ús de les TIC per fer anàlisis gramaticals.

¹Gramàtica Llatina I (361370), Gramàtica Llatina II (361371) i Gramàtica Llatina III (361372), assignatures de naturalesa obligatòria del grau de Filologia Clàssica (TG1004) de la Facultat de Filologia i Comunicació de la Universitat de Barcelona.

1.2.- Objectius del treball

Per dur a terme aquest treball, he establert quatre objectius per abordar el tema de l'infinitiu llatí, els quals presenten el tema en tant que teoria sintàctica basat en diferents manuals de sintaxi i també com a una unitat didàctica. D'aquesta idea, consegüentment, es desenvolupen diversos plantejaments pràctics en tant que anàlisi gramatical:

1. Analitzar les explicacions relacionades amb l'infinitiu llatí en diversos manuals de sintaxi llatina.
2. Redactar una breu ressenya puntualitzant els punts comuns i divergents dels manuals de sintaxi llatina.
3. Presentar diversos manuals de gramàtica llatina amb voluntat didàctica que tracten l'infinitiu llatí.
4. Exposar i proposar mètodes per analitzar gramaticalment oracions, a partir d'exemples que contenen infinitius.

1.3.- Introducció a l'infinitiu llatí

En els nostres dies podem tenir clar què és un infinitiu, una forma no personal o nominal del verb, i les seves formes gramaticals, tot i que a la pràctica, se'ns desdibuixen certes convencions si ens fixen en els seus usos i funcions en els seus contextos reals, que són els textos.

El seu origen, morfològicament parlant, cosa discutida entre els estudiosos, es dona a partir dels casos datiu-locatiu² i la seva forma activa de present feia ús de la terminació *-se* (**dicese*³), que s'acabaria convertint en *-re* (*dicere*) per rotacisme. Tanmateix, algunes formes com *esse* i *posse* conserven aquesta terminació primitiva. L'infinitiu de present passiu apareix testimoniat en Plaute amb la terminació *-ier* (a) i *-i* (*reg-i*, *aud-i-ri*), la qual serà la forma convencional en època clàssica. Les formes de perfet usen la terminació *-isse* sobre l'arrel de *perfectum* (*amav-isse*) en la forma activa i la forma passiva es construeix a partir del participi de perfet amb l'infinitiu del verb ésser (*amatum esse*), el qual gairebé sempre està elidit (b). Les formes de futur no van tenir un sistema propi i complet fins a l'època clàssica amb les terminacions *-turum*, *-am*, en el fons un participi de futur amb l'infinitiu *esse* (*amaturum esse*) per a les formes actives i per a les passives sorgeixen les formes de gerundi amb infinitiu *esse* (*amandum esse*), la de participi de perfet passiu amb l'infinitiu del verb *eo* (*iri* o *irier*) (*amatum iri/irier*) com també, l'infinitiu de futur del verb *sum* (*fore*) amb una oració d'*ut* en subjuntiu.

² Weis, 2020: 473-475; Bennett, 1910: 366-428

³ Sense testimonis, és una reconstrucció.

(a) *Suspicio est mi nunc vos suspicari*. (Plaut. *PS*. 562)

(b) *sunt, qui Larentiam vulgato corpore lupam inter pastores vocatam putent*; (Liv. 1,4,7)

En el camp de la sintaxi-semàntica, aquest primitiu infinitiu expressava una finalitat, una conseqüència o direcció de l'acció verb (a); com a suplement i equivalent del substantiu ha tingut el dret de suplir casos com el nominatiu (b), l'acusatiu (c), el genitiu (d), fins i tot, tenint present els casos en què els infinitius funcionen com a complement circumstancial, recordant al seu torn el seu valor primitiu, podem afirmar que supleix als casos datiu-ablatiu (e); a més a més, el seu us era indiferent a la veu de l'infinitiu (f).

(a) *bibere da* (Plaut, *Persa* 821)

(b) *facile est miserum inridere*. (Plaut. *Curc.* 240)

(c) *flere desine*. (Catull. 61.82)

(d) *cupidus ... attingere gaudia*. (Prop. 1.19.9)

(e) *abivit aedem visere / Minervae*. (Plaut. *Bacch.* 900)

(f) *dederatque comam diffundere ventis*. (Verg. *Aen.* 1.319)

Considerant aquestes qüestions respecte el seu estat primitiu i els canvis progressius fins a l'època clàssica, on en certa mesura es sistematitza el seu sistema morfològic, en la següent imatge podem observar un quadre que recull les formes paradigmàtiques de la seva construcció, tenint present les conjugacions, els temps i les veus activa i passiva. Cal puntualitzar que l'infinitiu de futur passiu es pot homologar amb altres formes com *amatum iri* i girs com *fore ut* en subjuntiu.

VEU ACTIVA						VEU PASSIVA																													
1a Conjugació		2a Conjugació		3a Conjugació		4a Conjugació		Traducció		1a Conjugació		2a Conjugació		3a Conjugació		4a Conjugació		Traducció																	
Infinitiu de present																																			
amare		habere		regere		audire		estimar		amari		haberi		regi		audiri		ser estimat																	
Infinitiu de perfet																																			
amavisse		habuisse		rexisse		audi(v)isse		haver estimat		amatum/ amatum/ amatum		esse/ fuisse		habitu/ habitu/ habitu		esse/ fuisse		rectum/ rectum/ rectum		esse/ fuisse		auditum/ auditum/ auditum		esse/ fuisse		haver estat estimat									
Infinitiu de futur																																			
amaturum/ amaturam/ amaturum		esse		habiturum/ habituram/ habiturum		esse		recturum/ recturam/ recturum		esse		auditurum/ audituram/ auditurum		esse		haver d'estimar		amandum/ amandum/ amandum		esse		habendum/ habendum/ habendum		esse		regendum/ regendam/ regendum		esse		audiendum/ audiendam/ audiendum		esse		haver de ser estimat	

Figura 1 ⁴

⁴ Elaborat a partir del model paradigmàtic de la web de *Latine Evropa* (2018).

2.- APROXIMACIÓ SINTÀCTICA: AUTORS I TEORIES

2.1.- Mariano Bassols de Climent

El primer manual de sintaxi llatina escrit pel filòleg Mariano Bassols de Climent anomenat *Sintaxis latina* és un dels grans referents en l'estudi superior de la gramàtica i lingüística llatina. És així com fins a l'actualitat ha estat utilitzat en la nostra universitat en l'assignatura *Gramàtica Llatina III* del grau en Filologia Clàssica.

La singularitat d'aquest manual rau en l'enfocament sistemàtic de la sintaxi a través de la gramàtica històrica: les explicacions lingüístiques són diacròniques, degut a l'anàlisi dels fenòmens gramaticals a partir del context històric més remot, el llatí arcaic, fins a més recents, el llatí tardà.

Figura 2 ⁵

2.1.1.- Infinitiu amb valor de substantiu⁶

2.1.1.1.- Complement de verb: en funció de subjecte

Pot desenvolupar aquesta funció quan depèn d'un verb impersonal de sentiment com *poenitet* i *piget* (a); d'oportunitat, facilitat, conveniència com *prodest*, *refert* i *interest* (b); d'esdeveniments com *accidit* i *contingit* (c), i d'aquiescència com *placet* i *videtur* (d).

(a) ... *quod proloqui etiam piget* ... (Liv. 23.5.12)

(b) *Praeterea iam nec mutari pabula refert* ... (Verg. *G.* 3. 548)

(c) *uidete igitur quam inique accidat* ... *ideo turpem existimationem sequi*. (Cic. *Caecin.* 8)

(d) *maiori ... parti placuit ... castra defendere* ... (Caes, *Gal.* 3. 3. 4)

Pot desenvolupar aquesta funció quan depèn d'un verb impersonal i un verb copulatiu amb un substantiu com *pudor* i *copia* (a), amb un adjectiu com *commodum*, *dignum*, *certum* (b), i amb adverbis com *necesse/sat... est* (c).

⁵ Bassols, 2015.

⁶ Bassols, 2015: 233-242

- (a) ... *mendicare pudor est* (*Carmina Archipoetae*, Carmen IV)
- (b) ...*quantum conferre cuique commodum esset*... (Liv, 22, 1, 18)
- (c) *mihi necesse est ire hinc* (Pl, *Am*, 1. 3. 3)

2.1.1.2.- Complement de verb: en funció de complement directe

Quan l'infinitiu compleix la funció de complement directe es poden observar tres característiques: el subjecte de l'infinitiu és el mateix que el del verb principal⁷, és el seu complement directe o bé és el complement indirecte.

Pel que fa a la primera circumstància, els verbs personals acostumen a ser els següents: Possibilitat i obligació com *possum*, *debeo* i *queo*; coneixement com *scio* i *disco*; les que fan referència a etapes del desenvolupament de l'acció com *coepi*, *incipio*, *exordio* i *pergo*, i a les d'hàbit i costum com *soleo* i *assuesco*. Voluntat i volición com *volo*, *nolo* i *mallo*; desig com *cupio*, *desidero* i *appeto*; repulsió com *metuo*, *vereor*, *dubito* i *caveo*; decisió i resolució com *statuo*, *constituo* i *decerno*. En el llatí postclàssic es fa extensible tan a verbs de moviment anímic com *gaudeo*, *gemo* i *flagro* i de prec i súplica com *postulo*, com també a verbs d'activitat i esforç com *studeo*, *nitor*, *laboro*; verbs d'apressament com *festino*, *maturo* i *propeo*; insistència perseverança com *sto* i *persevero*, i renúncia com *mitto* i *abstineo*.

Pel que fa a la segona, els verbs personals són els següents: verbs causatius com *iubeo*, *veto*, *sino*, *cogo* i *prohibeo*; verbs de prec i consell com *moneo*, *moveo* i *hortor*; verbs d'ensenyament com *doceo*, *erudio*, *instituo*, i *verba iudicialia* com *insimulo*, *coarguo* i *criminor*. En darrer lloc, els tipus de verbs són els següents: atorgar i permetre com *permitto*, *concedo*, *do*; treure com *adimo* i *demo*; ordenar com *impero*, *mando*, *nuntio*; perífrasis-locucions afins com *dare operam scribere*, *animum inducere proficisci* i *ocupatus sum legere*.

2.1.1.3.- Complement de verb: en funció de complement circumstancial

L'infinitiu que compleix la funció de circumstancial expressa finalitat i/o destinació de l'acció del verb, de manera que els verbs de què depenen són de moviment com *ire* i *mittere* (a), cal dir que aquesta mena de construccions es consideren arcaïsmes tot i que, amb el pas

⁷ Aquest fenomen és conegut també com a *correferencialitat* (subjecte correferencial) o *infinitiu concertat*, mentre que s'usa la denominació infinitiu no concertat quan el subjecte del verb principal i de l'infinitiu no coincideixen.

del temps, s'amplia la possibilitat de construcció amb altres verbs, i de donació com *dare*, usat arcaicament en àmbit de la medicina en girs com (*dare bibere* o *manducare*). Amb el pas del temps els verbs *bibere* i *dare* són substituïts per altres de significat afí (b).

(a) *abivit aedem visere* / *Minervae* (Plaut. *Bacch.* 900)

(b) *tristitiam...* / *tradam...* *in mare Creticum* / *portare ventis* (Hor. *carm.* 1, 26, 1)

2.1.1.4.- Complement del nom: en funció de complement de l'adjectiu

Aquesta funció de l'infinitiu ja es dona en els antics autors com Lucreci (a) i és més propici a funcionar d'aquesta manera amb adjectius d'etimologia verbal com *doctus* que prové de *docere* o *scitus* de *scire* (b). Cal dir que la seva funció s'estén fins a adjectius absoluts, els quals ja *per se* tenen significat complet com *blandus* i *celer*, de manera que l'infinitiu assoleix el valor del genitiu de referència, esfera de l'acció a la que va referida la qualificació (c).

(a) *indigna videri* (Lucr. 5.123)

(b) *sagax... ventura videre* (Ov. *Met.* 5, 146)

(c) *blandum et auritas...* / *ducere quercus* (Ibid. 1, 12, 11)

2.1.1.5.- Complement del nom: en funció de complement del nom

En paral·lel amb la funció de complement d'adjectiu, la funció de complement del nom no és un fenomen recurrent en la llengua llatina, que un infinitiu sigui complement d'un substantiu, perquè es prefereix usar un gerundi. Alguns exemples, pocs, d'aquest fenomen són les locucions *tempus est* i *consilium ceperunt*, tot i que no són molt segurs perquè realment l'infinitiu depèn del sintagma integrat pel mot i pel verb (a, b).

(a) *vertere terga pudor* (Sil, 4.329)

(b) *occidisse illum... culpam* (Ivenc. 3, 688)

2.1.1.6.- Substantivació dels infinitius

El fet de substantivar un infinitiu implica la pèrdua en la seva totalitat del seu valor natural, de manera que deixa d'expressar veu, temps i d'acceptar complements (CD), tot i que és possible atribuir-li un subjecte a través de la qualificació amb un adjectiu o amb un genitiu.

Malgrat això, en tant que paraula segueix assumint funció sintàctica i es caracteritza d'estar acompanyat de determinants i adjectius de manera que podem observar les següents casuístiques: com a subjecte, *non cadit... invidere in sapientem* (Cic. *Tusc.* 3,21); com a complement directe, *hic vereri (verecundiam) perdidit* (Plaut. *Bacch.* 158); com a predicat⁸, *loquor... de docto homine... cui vivere est cogitare* (Cic *Tusc* 5, 111); com a aposició, generalment d'un pronom neutre, *illud est dulce, esse et bibere* (Plaut. *Trin.* 259).

2.1.2.- Infinitiu en funció de forma personal del verb

2.1.2.1.- Infinitiu Històric

Anomenem infinitiu històric a aquells infinitius que apareixen sovint en narracions que tenen un valor anàleg al Pretèrit Imperfet d'Indicatiu, és caracteritza per tenir el subjecte en nominatiu i d'estar intercalat o alternat amb altres Pretèrits Imperfets o Perfets (a).

(a) *at Romani... festinare, parare, alius alium hortari... Post... sociis... auxilium portabant* (Sall., *Catil.* 6, 5)

2.1.2.2.- Infinitiu Jussiu

Existeixen pocs exemples en llatí clàssic (a) i homologable a l'infinitiu exclamatiu castellà (*¡callar y obedecer!*). Ús més abundant en Llatí Vulgar (b).

(a) *tu socios adhiere sacris* (Val. *Fl.* 3, 412)

(b) *ne fore stultu(m)* (CIL I² 2174)

2.1.2.3.- Infinitiu Exclamatiu

És propi del caràcter afectiu i de l'ambient familiar. El seu subjecte s'expressa en acusatiu: *seruom antestari!* (Plaut., *Curc.* 623).

⁸ Es pot anomenar atribut o complement predicatiu en funció de si el verb regent és copulatiu o no.

2.1.3.- Oracions d'infinitiu⁹

2.1.3.1.- Oracions d'infinitiu amb acusatiu subjecte

Les oracions d'infinitiu tenen com a tret principal la formulació del seu subjecte en cas acusatiu, el qual té la tendència de no coincidir amb la del verb principal (a). Això no obstant, aquestes construccions amb verbs de llengua, enteniment i sentiment acostumen a tenir un subjecte compartit (b).

(a) *volo eum proficisci*

(b) *nosce te esse hominem*. (Rhet. Her. 4, 65)

Les oracions d'infinitiu, equivalents a oracions completives, poden complementar un verb funcionant com a complement directe com ho faria un acusatiu, com també com a Subjecte, com un nominatiu.

Per un banda, les circumstàncies en què aquestes oracions funcionen com a complement directe són, en primer lloc, amb els verbs de volició: aquesta etiqueta general engloba tots els verbs que tenen el significat de voler o desitjar com *volo* i *cupio* (a); ordenar com *iubeo* (b); decretar, decidir i resoldre com *statuo* (c); pedir-rogar com *postulo* (d); permetre i consentir com *sino* i *patior*, a partir de l'època clàssica s'incorporen verbs com *fero* i *sustineo*, i *permitto* a partir de l'època postclàssica. En segon lloc, verbs que expressen una manifestació de la activitat com *cogo*, *adduco* i *facio* amb la idea de *fer de manera que*, tot i que es prefereix en aquests casos una oració introduït per *ut* amb subjuntiu. En tercer lloc, verbs de llengua y enteniment com *dico*, *aio*, *cognosco*, *intellego*, *sentio* i *audio*. En quart lloc, verbs que expressen un sentiment o les seves manifestacions exteriors com *angor* i *doleo* en època clàssica, altres com *rideo* i *miror* en època arcaica, i *succenseo* i *erubesco* en època postclàssica.

(a) *cupio... me esse clementem* (Cic., Catil. 1, 4)

(b) *<Caesar> pontem... iubet rescindi* (Caes., Gall. 1, 7, 2)

(c) *Lycurgus nihil eos somccausa substernere... statuit* (Iust. 3, 3, 7)

(d) *Piscatorem te esse... postulas* (Plaut., Rud. 990)

⁹ Bassols, 2015: 403-417

Per una altra banda, les circumstàncies en què aquestes oracions funcionen com a subjecte, complement directe o atribut són, per un costat, amb verbs de caràcter impersonal com *oportet* i *attinet*. En època arcaica trobem verbs com *addecet*, *condecet* i *dolet mihi*, en època clàssica, *accidit* i *constat*, i en època postclàssica, *contingit* i *convenit*. Per un altre costat, aquestes funcions concorren també amb expressions impersonals, les quals poden construir-se, en primer lloc, amb substantius abstractes i el verb copulatiu com *spes*, *tempus*, *audacia*, *facetia*, *nefas*, *mos*, *admiratio*, *honor*, *pudor*... En segon lloc, amb substantius abstractes i un verb no copulatiu, que formen una única unitat semàntica: *consilium capio* (= *decerno*), *magna spes me tenet* (= *spero*), *spem affero* (= *spero*), *opinionem habeo* (= *puto*). En tercer lloc, la mateixa construcció que l'anterior però sense formar una unitat semàntica, amb la característica que els substantius expressen una activitat intel·lectual com *cogitatio*, *sententia* i altres (a), tot i que també existeixen construccions similars sense la implicació de la idea intel·lectual (b). En quart lloc, amb substantius concrets i verb com *auctor sum* (= *suadeo*), *litteras mitto* (= *scribo*), *absidem do* (= *promitto*). En cinquè lloc, amb adjectius neutres i verb copulatiu com *rectum* i *pulchrum*. En sisè lloc, amb adjectius de gènere animat i verb copulatiu com *laetus*, *ignarus*, *memor* i *prudens*. En últim lloc, amb adverbis i verb copulatiu com *aeque/ita est*.

(a) *Cogitatio... diuturna nihil esse in re mali dolori medetur* (Cic., *Tusc.* 3, 74)

(b) *Si ita defenderet..., illo... perfugio uti posset, se imprudentem fecisse* (Cic., *Verr.* II 2, 101)

2.1.3.2.- Oracions d'infinitiu amb subjecte en nominatiu

Les oracions d'infinitiu amb subjecte en nominatiu es caracteritzen, com el seu nom indica, per la concordança sintàctica i semàntica d'un mot en cas nominatiu amb un infinitiu del qual n'és el subjecte. El segon tret que es destaca d'aquestes construccions és el verb principal, el qual pot estar en veu activa i passiva.

Pel que respecta al verb principal formulat en veu activa, el seu possible origen és en aquelles circumstàncies on el subjecte està elidit i la part predicativa de l'oració apareix en nominatiu (*amatum esse* > *amatus esse*). Els verbs principals d'aquestes construccions tendeixen ser de llengua i enteniment, i el seu ús abunda en la poesia (a). Tot i així, en aquestes construccions de tant en tant és possible fer una doble interpretació pel que fa a la forma nominal del verb, especialment les formes participials, ja que o bé podem suposar les formes

esse/fuisse elidides, cosa que justifica la nostra consideració sintàctica, o bé podem considerar que no hi ha cap elisió i la forma de participi és una qualificació (b). A més a més, aquest fet ja estava testimoniat en època arcaica amb verbs com *clueo* (c) i, eventualment, *appareo*, constatat i d'altres.

(a) *phasellus ille... / ait fuisse navium celerrimus* (Catull. 4, 1)

(b) *gaudent perfusi sanguine fratrum* (Verg., *Georg.* 2, 510)

a. Infinitiu: *Gaudeixen d'estar esquitxats de la sang dels seus germans.*

b. Participi: *Gaudeixen esquitxats de la sang dels seus germans.*

(c) *Esse... cluebat omnium misserrimus* (Enn., *scaen.* 366)

Pel que respecta al verb principal formulat en veu passiva, conegut també com a construcció passiva personal, la seva organització sintàctica presenta una oració amb tots els elements esperables com el subjecte, en nominatiu, i el predicat, compost per un verb principal i un infinitiu.

L'origen d'aquesta construcció – es desenvolupa amb més rigor en l'apartat 2.3.3 a partir del manual de Baños – estava en un principi restringit a verbs com *iubeo* i amb per analogia s'estén a altres, de manera que en època arcaica, per exemple, la construcció personal sovint està circumscrit a verbs com *videor* i *dicor*, mentre que en època clàssica i postclàssica s'amplia considerablement el corpus de verbs que admeten aquestes estructures.

Les construccions passives personals, convencionalment anomenat *Nominativo cum Infinitivo*, s'han de contraposar a les construccions impersonals¹⁰ i els contextos que les afavoreixen són, en primer lloc, les oracions on el verb principal és compost (a) com també ho serà l'infinitiu. En segon lloc, ja en el període postclàssic, el verb principal ja no ha de ser necessàriament compost (b). En tercer lloc, en perífrasis de *possum* o *debeo* amb verbs de llengua o enteniment (c). En quart lloc, amb verbs determinats per un adverb o un datiu (d) i, en darrer lloc, amb verbs de llengua del qual depenen diverses oracions (e), d'entre les quals, la més propera expressa un subjecte en nominatiu i les més allunyades, en acusatiu.

¹⁰ Cf. 2.3.3.4

- (a) *versibus quos vocant Saturnios... traditum est solitos fari* (Varro, *ling.* 7, 36)
- (b) *nuntiatur... esse navis in portu* (Cic., *Ver.* II 5, 87)
- (c) *ut... dici posset eos ab se... circumventos* (Caes., *Gall.* 1, 46, 3)
- (d) *non dubie mihi nuntiabatur Parthos transisse Euphratem* (Cic., *fam.* 15, 1, 1)
- (e) *ad quem... doctus homo... accessisse dicitur eique artem memoriae... pollicitus esse se traditurum; cum ille quaesisset quidnam illa ars efficere posset, dixisse illum doctorem, ut omnia meminisset.* (Cic., *de orat.* 2, 299)

2.1.4.- Altres aspectes de l'infinitiu

2.1.4.1.- Infinitiu de perfet amb valor aorístic

S'anomena infinitiu de perfet amb valor aorístic aquell us d'infinitiu perfet amb verbs nolitiu/prohibitius (*nolo/volo* + negació) que tenen un valor i significat de present, cosa que manifesta no només l'anomenat valor aorístic sinó que també l'aspecte puntual. Aquest us particular es tracta d'un calc del subjuntiu perfet amb negació (*ne feceris*) amb valor anàleg de present.

Amb el pas del temps, desapareix la limitació de la idea de nolició-prohibició i aquestes construccions arriben a denotar possibilitat i girs impersonals que expressen oportunitat o conveniència (a): l'ampliació d'aquest us s'explica per la influència grega i per raons mètriques.

- (a) *insidias non timuisse decet.* (Tib. 1.2.30)

2.1.4.2.- Complements predicatius a través de l'infinitiu

Quan a través de l'infinitiu es vol expressar un complement predicatiu, sovint amb verbs copulatius com *sum, fio o videor* i amb valor passiu com *putor i nominor*, s'ha de formular en nominatiu si el verb regent és personal (a) i en acusatiu si el verb regent és impersonal (b).

- (a) *volo esse sapiens*
- (b) *contra hostem aut fortem oportet esse aut supplicem.* (Publil. *sent.* C39)

2.2.- Lisardo Rubio Fernández

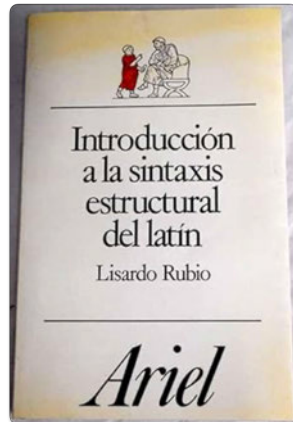

Figura 3 ¹¹

El segon manual de referència, escrit pel filòleg Lisardo Rubio Fernández, *Introducción a la sintaxis estructural del latín*, tracta d'explicar la gramàtica llatina a partir del moviment lingüístic de l'estructuralisme, el qual es basa en pressupòsits teòrics previs, sinó que també analitza les oracions en tant que estructures que tenen organització jeràrquica. Per això, en l'estudi de la morfologia verbal, el macro tema que engloba l'infinitiu, l'autor manifesta que està condicionat per la forma verbal, identificat amb l'etiqueta de *Eje I*, i per la modalitat de la frase *Eje II*.

Aquest pressupòsit explica, al seu torn, els usos de l'infinitiu com a verb personal. Pel que fa a la forma verbal (EIX I), es distingeixen tres graus de significat respecte l'acció verbal.

MODES				EIX I			
				NIVELL DE LA FORMA VERBAL			
				significat	Acció real	Acció potencial	Acció irreal
EIX II	NIVELL DE LA MODALITAT DE LA FRASE	Significat	Significant	significat	venit	veniat	veniret
		A) Modalitat lògica					
		Asseverativa	/./		venit.	veniat.	veniret.
		Interrogativa	/?/		venit?	veniat?	veniret?
		B) Modalitat					
		Impresiva	/!/		venit!	veniat!	veniret!

Figura 4

L'acció verbal està condicionat pels modes verbals, així, l'acció real estarà expressat en indicatiu mentre que la potencial i la irreal en subjuntiu, més concretament, segons aquesta teoria, l'acció potencial apareix en present de subjuntiu i la irreal en imperfet de subjuntiu.

Pel que fa a la modalitat de la frase (EIX II), s'entrecrua amb la modalitat de les accions verbals, la qual pot ser asseverativa, interrogativa i impresiva, cosa que es pot observar en la imatge d'una taula que resumeix aquests conceptes amb els seus respectius exemples. Tot i així, cal puntualitzar que Rubio introdueix les etiquetes de *significat* i *significant*, l'una es per referir-se als conceptes com *acció real* i *modalitat asseverativa*, mentre que l'altra als exemples a partir de la llengua llatina (*venit*) i els signes de puntuació (. / ? / !), és a dir, el significant és la materialització física o simbòlica dels conceptes.

¹¹ L. Rubio, 1976.

2.2.1.- Infinitiu amb valor de verb personal¹²

Així doncs, l'autor parteix d'aquesta perspectiva per explicar especialment els infinitius amb valor de verb personal.

Els infinitius amb valor personal són aquells que, malgrat la seva naturalesa no personal, porten sintàcticament un subjecte, en cada cas, en nominatiu o en acusatiu: teòricament té la possibilitat d'expressar els modes dels Eixos I i II, del primer perquè existeix un subjecte i l'infinitiu en tant que forma és indiferent a la idea de realitat, possibilitat i impossibilitat, i del segon perquè els usos personals denoten modalitat assertiva (*venire.*), deliberativa (*venire?*) i jussiva (*venire!*).

2.2.1.1.- Infinitiu Històric

El primer cas, l'anomenat infinitiu històric, el qual equival i s'alterna, com s'ha vist, amb les formes verbals personals d'Imperfet i Perfet, Rubio concreta, a partir dels pressupòsits previs, que aquest us substitueix el mode indicatiu i el mode subjuntiu irreal.

2.2.1.2.- Infinitiu Deliberatiu

El segon cas, l'infinitiu deliberatiu, substitueix i funcionalment correspon als indicatius i subjuntius deliberatius.

2.2.1.3.- Infinitivus Imperativus o Jussiu

El tercer, l'*infinitivus imperativus* o jussiu, es tracta d'un us de l'infinitiu que respon a la funció del mode personal imperatiu, *tu socios adhiere sacris* (Val. Fl. 3, 412), és a dir, el substitueix i, com s'ha vist anteriorment, porta un subjecte en nominatiu.

2.2.2.- L'oració d'infinitiu¹³

Les oracions d'infinitiu, molt abundants en la llengua llatina, es poden homologar amb les oracions completives d'*ut* i marquen una gran diferència respecte al mètode de subordinació del llatí perquè no existeix una marca, especialment d'una conjunció, per marcar aquest desnivell en l'oració. Tot i això, es pot comparar la seva naturalesa amb el fenomen de la

¹² L. Rubio, 1976: 249-251

¹³ L. Rubio, 1976: 361-365

parataxi amb expressions com *volo facias* o *cave cadas*. Precisament, la pròpia naturalesa de l'infinitiu ja és subordinat i, en conseqüència, gosa de ple dret a desenvolupar les funcions pròpies d'un substantiu, amb el qual s'homologa.

En conseqüència, podem observar en els següents passatges les respectives funcions sintàctiques de l'infinitiu funcionant com a substantiu: en primer lloc, la funció de subjecte: *Decorum est pro patria moriri* (Hor., *Od.*, 3, 2, 13); en segon lloc, la funció d'objecte: *Ego amo esse et bibere* (Pl., *Poen.*, 313); en tercer lloc, la funció d'aposiició: *Illud est dulce, esse et bibere* (Pl., *Trin.*, 259); i, en quart i darrer lloc, la funció de predicat, la qual també es pot entendre com a atribut, especialment pel següent exemple: *Illuc est sapere* (Ter., *Eun.*, 782).

L'ORACIÓ D'INFINITIU	
L'infinitiu SENSE subjecte en acusatiu	L'infinitiu AMB subjecte en acusatiu
SUBJECTE	
<i>Bonum est pauxillum amare</i> (Pl., <i>Curc.</i> , 176)	<i>Adparet servum hunc esse domini pauperis</i> (Ter., <i>Eun.</i> , 486)
OBJECTE	
<i>Me quasi muneram exossare cogitat</i> (Pl., <i>Amph.</i> , 319)	<i>Illam civem esse aiunt</i> (Ter., <i>And.</i> , 833)
APOSICIÓ	
<i>Illud est dulce, esse et bibere</i> (Pl., <i>Trin.</i> , 259)	<i>Certe hoc scio, tibi esse febrim</i> (Pl., <i>Pseud.</i> , 642)
PREDICAT	
<i>Illuc est sapere</i> (Ter., <i>Eun.</i> , 782)	<i>Istucine est operam dare bonum sodalem</i> (Pl., <i>Merc.</i> , 620)

Figura 5 ¹⁴

D'altra banda, la incrustació d'un acusatiu a un infinitiu, cosa que fa sorgir l'anomenada oració d'infinitiu, segueix sintàcticament la mateixa línia esmentada en el paràgraf anterior: les oracions d'infinitiu, portin o no un subjecte en acusatiu, exerceixen les mateixes funcions sintàctiques que hem puntualitzat en el darrer paràgraf i es pot corroborar amb els exemples de la imatge de l'esquerra a partir del manual.

Malgrat la clara delimitació teòrica, l'oració o construcció d'infinitiu, el seu origen no és clar ni es pot resseguir a partir de testimonis més antics, ja que les fonts, essencialment de la llengua, són escasses, obscures per aquest cas en concret i inexistents. En aquest sentit, Rubio cita el manual de sintaxi llatina de Riemann¹⁵ per tal de posar llum en la qüestió i ell mateix es posiciona a favor de la seva explicació: l'estructura que entenem fins ara, especialment la funció tan peculiar de l'acusatiu com a subjecte, es pot explicar a partir de les construccions de doble acusatiu, en què aquest acusatiu subjecte d'infinitiu era un complement del verb, l'acusatiu de persona (o ésser animat) i l'acusatiu de cosa, en quell context, la cosa s'homologava amb l'acció del verb, com en l'exemple de *iubeo eum venire* (li dono un ordre, la de venir > ordeno que ell vingui). En el transcurs de l'evolució de la llengua, l'acusatiu es vincula estretament amb l'infinitiu donant lloc a la construcció ja esmentada.

¹⁴ L. Rubio, 1976: 363

¹⁵ Riemann, O. (1942). *Syntaxe latine : d'après les principes de la grammaire historique* (7ème éd., rev.). Librairie C. Klincksieck.

2.3.- Eusebia Tarrío Ruiz & José Miguel Baños Baños

El tercer manual de sintaxi coordinat pel filòleg José Miguel Baños Baños anomenat *Sintaxis del latín clásico*, pren en certa mesura una perspectiva força afí amb els altres manuals, en la interpretació dels tres tipus d'infinitius, però divergent en el punt d'enfocament, perquè la present teoria segueix el funcionalisme per establir, especialment, l'anàlisi dels elements de l'oració, característica que coincideix amb la metodologia del manual de Harm Pinkster, *The Oxford Latin Syntax*¹⁶.

Figura 6 ¹⁷

Aquest sistema d'anàlisi no només contempla la sintaxi, sinó que també la semàntica i la pragmàtica, de manera que, en el camp de la sintaxi, s'estableixen els conceptes d'argument, referit als complements obligatoris com el subjecte; d'adjunt, per als complements opcionals, com el complement circumstancial i de satèl·lit, per als elements que no són essencials en l'oració i en tenen certa independència, com les construccions d'ablatiu absolut i els datius de relació. En el camp de la semàntica, en canvi, s'usen etiquetes en funció del significat dels elements sintàctics en l'oració, com, per exemple, el cas dels subjectes, que són arguments, poden classificar-se semànticament com a agent o força en el cas que siguin subjectes de verbs amb diàtesi activa, mentre que amb verbs amb diàtesi passiva, afectat o pacient. En el camp de la pragmàtica, es fa una distinció entre la informació coneguda per(l)s l'interlocutor(s), cosa que s'etiqueta amb el concepte de tòpic, i informació nova que dona detalls sobre allò que ja es coneix, el focus.

2.3.2.- Infinitiu amb valor de verb personal

2.3.2.1.- Infinitiu Exclamatiu (*indignantis*) – Interrogatiu (*admirantis*)

Propi de la llengua afectiva, conversacional i de la poesia, correspon amb la modalitat deliberativa¹⁸ i porta un subjecte en acusatiu, de vegades reforçat per la partícula -ne¹⁹.

¹⁶ P. Harm I, 2015. & P. Harm II, 2021.

¹⁷ Baños *et alii*, 2009.

¹⁸ Rubio, 1982: 249

¹⁹ Bassols 1967, I: 363

Autors com Albert Ernout i François Tomas²⁰ postulen un verb de llengua/pensament elidit, tot i que, altres com Scherer²¹ i Touratier²² estableixen un paral·lelisme amb el nominatiu exclamatiu per justificar-lo com a enunciat aïllat de la resta d'enunciat (a).

(a) *mene incepto desistere uictam?* (Verg. *Aen.* 1,37)

2.3.2.2.- *Infinitiu Històric-Narratiu*

Emprat en qualsevol gènere literari, s'usa la forma de present, funciona com a verb principal d'un enunciat i, en Sal·lusti, també arribar a funcionar com a nucli d'una subordinació: *iamque dies consumptus erat, quom tamen barbari nihil remittere atque, uti reges praeceperant, noctem pro se rati acrius instare.* (Sal, *Jug*, 98,2). Porta subjecte en nominatiu, semànticament, acostuma ser l'agent i pragmàticament, el tòpic.

Malgrat que l'origen d'aquest ús sigui poc clar i existeixin diverses hipòtesis, com la de Quintilià (*inst.* 9.3.58) que proposava l'el·lipsi del verb coepit, és més plausible, cosa que planteja l'autor, que sigui un recurs retòric i estilístic que serveixi com a *variatio* del pretèrit imperfet d'indicatiu, cosa que, en narracions extenses o en una sèrie d'enumeració d'esdeveniments, trenca el tedi.

2.3.2.3.- *Infinitiu Jussiu o Imperativus*

El valor impersiu de l'enunciat ve condicionat per la seva modalitat i per l'entonació²³, té poc ús i aquest és l'únic exemple *tu socios adhibere sacris* Val. Fl. 3,412). S'usa en llenguatge d'instrucció, com en el cas de Varró cum pepererunt, tollere substramen et recens aliut subicere (Varro rust. 3,9,8). A més a més, en una inscripció: *credis quod deicunt. non sunt ita. ne fore stultu[m]* (CIL I2,2174).

²⁰ Maniet, A. (1952). Alfred Ernout et François Thomas, *Syntaxe latine*. PERSÉE: Université de Lyon, CNRS & ENS de Lyon.

²¹ Scherer, A. (1975). *Handbuch der Lateinischen Syntax*. Carl Winter.

²² Touratier, C. (1994). *Syntaxe latine*. Peeters.

²³ Ernout-Thomas 1953: 272; Rubio 1982: 249

Aquest us també es present en les llengües romàniques per donar ordres negatives. En italià, *non ti arrabbiare* > no t'enfadis; en francès, *ne pas se pencher* > no t'inclinis i en espanyol, s'usa en registre col·loquial, ¡*Callar i obedecer!*

2.3.3.- Les completives d'*accusativus cum infinitivo* (AcI)²⁴

Pel que respecta al tractament que es fa de les oracions d'infinitiu en aquest manual, s'expliquen juntament amb les oracions subordinades substantives.

Predicat Principal	Completiva amb formes no personals					Completiva amb formes personals					
	infinitiu	AcI	NcI	participi	gerundi	subjuntiu	ut (non)	ut (ne)	quod / quia	quin / quo minus	interrogatiu indirecta
<i>accidit</i>		(3a)					(3b)		(3c)		
<i>difficile est</i>	(4a)	(4b)									
<i>audio</i>		(5a)	(5b)	(5c)							(5d)
<i>gaudeo</i>		(6b)		(6c)					(6d)		
<i>dico</i>	(7a)	(7b)				(7c)		(7d)	(7e)		(7f)
<i>impedio</i>	(8a)				(8b)			(8c)		(8d)	

Figura 7 ²⁵

Les oracions subordinades substantives o completives, de manera general, funcionen com a element argumental del verb de què depenen complint la funció de Subjecte, Objecte, Atribut, Complement Predicatiu o Complement (de Règim). L'aspecte remarcable de la manera d'organitzar el contingut en aquest manual és la distinció dels tipus de completives en llengua llatina, les construïdes amb formes no personals i les construïdes mitjançant una conjunció, en la qual també s'inclouen les completives paratàctiques construïdes amb subjuntiu.

Així doncs, les construccions d'infinitiu (*AcI* & *NcI*) són les formes de completives més neutres i tenen la capacitat d'expressar modalitat declarativa, impresiva, forma que les aproxima al valor final originari de l'infinitiu, o expressiva a partir dels verbs de què depenen. En el cas de la modalitat declarativa, les construccions depenen d'un verb declaratiu com *dico* (a) i, en el cas de la modalitat impresiva o expressiva, depenen d'un verb com *iubeo* (b) i s'alternen amb oracions d'*ut* i *ne* amb subjuntiu. Sintàcticament, les construccions poden dependre d'un substantiu (c) (Complement del Nom), d'un adjectiu (d) o d'un substantiu o bé d'un pronom (e).

(a) *Thales... aquam dixit esse initium rerum* (Cic. nat. deor. 1,25)

(b) *Caesar ex castris equitatum educi iubet* (Caes. Gall. 7,13,1)

(c) *in spem tamen uenio appropinquare tuum aduentum* (Cic. fam. 9,1,1)

(d) *laetus sum... fratri optigisse quod uolt* (Ter. Phorm. 820)

(e) *illud nobis et illis commune est, sapientem se ipso esse contentum* (Sen. epist. 9,3)

²⁴ Tarrío, Baños, 2009: 528-536

²⁵ Tarrío, Baños, 2009: 526

2.3.3.1.- L'expressió de la persona, temps i mode en la *AcI*

Per un costat, el punt d'inflexió de l'infinitiu es dona amb el contrast entre l'ús nominal i l'*AcI*, ja que el primer cas es troba limitat pel que fa a la persona, temps i mode. És així com podem observar la gran casuística d'un subjecte explícit en les construccions a diferència de les oracions amb verb personal, tot i que, cal puntualitzar, sovint s'elideix el subjecte de les construccions pel fenomen de la correferencialitat o infinitiu concertat. Encara així, aquest circumstància no ha impedit els usos pleonàstics, a través de la qual trobem que el verb principal té un subjecte en nominatiu explícit i la construcció d'infinitiu la torna a repetir en acusatiu: *haec se audisse scribit Caelius* (Cic. div.1,56). La justificació d'aquestes repeticions és la pragmàtica, ja que és una focalització, en aquest cas, del(s) subjecte(s). Per un altre costat, els contrastos de la diàtesi (*amare / amari*) i dels temps (*amare / amavisse / amaturum esse*) enriqueixen el sistema temporal-modal, especialment succeeix amb el cas dels infinitius de futur²⁶, els quals poden expressar continguts modals com la possibilitat, la intencionalitat, obligació ...

Pel que respecta a l'infinitiu de futur passiu, conegut també com a perifràstica passiva, al llarg de la història de la llengua llatina ha tingut vacil·lacions en els seus usos, de manera que es fa palesa amb les possibilitats dels seus usos gramaticals en les formes de *amandum esse*, *amatum iri*, el gir *fore ut* amb subjuntiu (a), l'infinitiu de present passiu i perífrasis modals com *posse* + infinitiu. En aquesta mateixa línia, aquestes formes junt amb la forma activa (*amaturum esse*) han servit per expressar la posterioritat respecte el verb que el regenta. Cal afegir que una construcció d'infinitiu *AcI* és capaç de formar part d'un període condicional com a apòdosi, especialment amb les formes de *amaturum fuisse* (b).

(a) *sperant fore ut patris litteris nuntiisque filius ab illo furore reuocetur* (Cic. Verr. 2,2,97)

(b) *omnibus apparuit, nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse* (Nep. Ages. 6,1)

²⁶ Cf. Figura 1

2.3.3.2.- Origen de les completives en *AcI*: *dico te venire* vs. *iubeo te venire*

A partir de verbs amb dos complements, un acusatiu de persona i infinitiu (doble acusatiu), el qual portaria implícit la idea de finalitat. Posteriorment, s'estendria a les *verba dicendi* (*dico*) i *sciendi* (*scio*), moment en què l'acusatiu objecte del verb personal es reinterpretaria com a subjecte de l'infinitiu, explicacions que estan en la línia de les teories a partir de la lingüística indoeuropea, amb autors com Gary Miller²⁷.

Una altra corrent acadèmica, com el generativisme encapçalat per William Pepicello²⁸, explica la marca d'acusatiu a partir d'un fenomen anomenat *raising* (ascensió), a través del qual el subjecte d'una subordinada es reinterpreta com a objecte del verb regent. Conseqüentment, una estructura superficial com *dico illum venire* s'ha d'analitzar com a verb amb dos complements, cosa que es verifica en les construccions de *NcI*: *ille dicitur venire*.

A més a més, existeix una tercera corrent d'interpretació, amb una anàlisi sincrònica amb estudiosos com Alide Machtelt Bolkestein²⁹ i, posteriorment, resumit per Harm Pinkster³⁰. Tots ells posen l'èmfasi en dos construccions (1) *dico illum venire* i (2) *iubeo te venire*: afirmen que sintàcticament són diferents, degut a la naturalesa dels verbs regents: mentre que el verb del primer exemple estaria complementat per tota l'estructura d'infinitiu (*illum venire*) com a un únic complement argumental, el verb del segon exemple, en canvi, està complementat pel *te* com a segon argument i pel *venire* com a tercer argument.

En relació amb el verb *iubeo*, es citen els verbs *impero* i *admoneo* com a contrapunt en aspectes sintàctics com el destinatari del missatge, ja que el verb *impero* regeix un cas en datiu, cosa que representa un tercer argument, cosa que el difereix de la construcció *AcI dico te venire*, on es puntualitza que *te* no és el destinatari del missatge. En el cas que n'hi hagués, s'expressaria, també, en cas datiu: *dico matri meae te uenisse*.

²⁷ Miller, D. G. (1974). *On the History of Infinitive Complementation in Latin and Greek*. *Journal of Indo-European Studies*, 2, 223-.

²⁸ Pepicello W. J. (1977). *Raising in Latin*. *Lingua*, 42 (2-3), 209-218.

²⁹ Bolkestein, A. M. (1976). *A.c.i.- and ut-clauses with verba dicendi in Latin*. *Glotta* (Göttingen), 54(3/4), 263-291.; Bolkestein, A. M. (1979). Subject to Object Raising in Latin? *Lingua Amsterdam*, 48 (1), 15-34.

³⁰ Pinkster, H. (1995). *Sintaxis y semántica del latín*. Ediciones Clásicas.

Un altre aspecte remarcable en la distinció de *iubeo* i *dico* és la restricció semàntica i sintàctica dels seus constituents: el verb *iubeo* requereix, dit simbòlicament, un acusatiu de cosa i un de persona, d'aquí que tinguem la construcció d'un acusatiu subjecte (persona) d'infinitiu (cosa), el qual expressa una acció controlada per aquest subjecte, circumstància que explica les poques casuístiques de formes passives en aquestes circumstàncies, fet que el distingeix d'una construcció *AcI* convencional amb verbs com *dico*. Una altra restricció pel que fa al verb *iubeo* i els seus similars *admoneo* i *impero*, com a verbs imperatius, no poden expressar un ordre en passat, mentre que les altres sí: anterioritat (*dico te uenisse*), simultaneïtat (*dico te uenire*) o posterioritat (*dico te uenturum esse*).

A la diferència notable entre aquestes dues construccions, per una banda, s'hi suma una altra hipòtesi sobre la gènesi de la *AcI* a partir de construccions de participi amb verbs de percepció³¹ i adjectiu³² com a predicatius de la paraula amb la qual concorden (*dicant te benignum* Plaut. *Trin.* 740 > et dirien amable / dirien que ets amable). Per l'altra banda, s'ha intentat establir una relació d'aquestes construccions amb el fenomen de l'acusatiu prolèptic, cosa que ens permet establir un paral·lelisme amb els exemples de *te dico bonum esse* vs. *fac me ut sciam* (Ter. *Haut.* 84).

2.3.3.4.- Les construccions personals: *Nominativo cum infinitivo* (*NcI*)

Partint del contrapunt dels exemples *dico te venire* i *iubeo te venire*, tenint present les seves divergències sintàctiques i semàntiques, es fan paleses les seves singularitats en el canvi de diàtesi, ja que l'objecte (segon argument) d'ambdós construccions es presenten de la següent manera: *traditum est etiam Homerum caecum fuisse* (Cic. *Tusc.* 5,114) i *iussae legiones arma capere* (Liv. 7,36,11), el primer cas, una construcció impersonal amb *AcI* (*traditum est*), utilitza la construcció d'infinitiu com a primer argument, cosa que en la diàtesi activa és el segon argument (Objecte) tota ella. En el segon cas, la *NcI*, el seu primer argument està complementat per la construcció d'infinitiu a través del verb regent, cosa que, en una diàtesi activa, el primer argument present és el subjecte de l'infinitiu: aquestes divergències es donen com a fruit del canvi de la diàtesi i per la naturalesa argumental dels respectius verbs. A tot això, cal sumar

³¹ Hahn, E. A. (1950): "Genesis of the Infinitive with Subject-Accusative", Transactions and Proceedings of the American Philological Association 81, 117-129.

³² Serbat, G. (1996): Grammaire fondamentale du latin VI: Vemploi des cas en latin, vol I: Nominatif Vocatif Accusatif Genitif Datif, Lovaina-Paris, Peeters.

que les construccions personals (*NcI*) tendeixen a tenir un verb regent de diàtesi passiva de tema *infectum* (*traditur*) i no expressen el seu agent (*ab + ablatiu*).

Una possible explicació del sorgiment de les construccions de *NcI* és l'analogia a partir de la construcció de *iubeo* i, en relació amb el fenomen de l'elevació (*raising*) del subjecte de la construcció d'infinitiu a subjecte del verb principal, és un altre tret particular de la sintaxi de l'oració d'infinitiu i no pas aliena a algunes llengües modernes com l'espanyol, en construccions amb verbs com *parecer*.

La clara distinció entre les construccions impersonals i personals, no homologables entre elles, troba la seva rellevància no només en el pla sintàctic i semàntic, sinó que també en el nivell pragmàtic. En efecte, la construcció personal *NcI* s'usa especialment en aquells contextos on el seu subjecte és cosa coneguda, és a dir, és el tòpic, mentre que en les construccions impersonals, la *AcI* és el focus, és a dir, és un contingut informatiu.

En última instància, és important considerar la concordança en aquestes construccions, ja que tot element que es refereixi al subjecte de les construccions estarà en el mateix cas: com que en la *NcI* el subjecte s'expressa en nominatiu, els seus complements també, especialment en el cas dels infinitius compostos o analítics de les construccions personals (a) com també amb verbs que regeixen un cas concret, com *licet* (b), en datiu, tot i que, pel que fa a la seva complementació, hi ha vacil·lacions, tan en datiu com en acusatiu (c) si a la paraula que es refereix és indeterminada.

(a) *eruptionem facturi fuisse dicebantur* (Cic. *Att.* 7,14,2)

(b) *licuit esse otioso Themistocli* (Cic. *Tusc.* 1,33)

(c) *si ciui Romano licet esse Gaditanum...* (Cic. *Balb.* 29)

3.- RESSENYA CRÍTICA DE LES TEORIES SINTÀCTIQUES

Un cop vistes panoràmicament i de diferents punts de vista les explicacions de l'infinitiu llatí a nivell sintàctic, es poden establir els punts en què els tres manuals tenen afinitats i altres en les que divergeixen. És notable que tots tres manuals conceben l'infinitiu com a aquella categoria de naturalesa verbal, sense marques que determinin la persona, que té la possibilitat de funcionar com a substantiu, amb les seves respectives funcions sintàctiques, com també com a un verb personal i com a forma verbal nucli d'una construcció d'infinitiu.

En primer lloc, respecte al tractament de la naturalesa substantiva de l'infinitiu, el manual del Bassols estipula les funcions sintàctiques a partir de la seva dependència d'un substantiu, d'un adjectiu o d'un verb, mentre que els manuals del Baños i del Rubio simplifiquen a les funcions a subjecte i objecte. En segon lloc, respecte a la seva naturalesa personal, tots tres coincideixen en tres formes: l'infinitiu històric, el qual s'alterna amb un pretèrit imperfecte o perfect; l'infinitiu jussiu, el qual s'homologa amb el mode imperatiu, la part divergent en aquest punt és l'etiqueta, perquè tots es refereixen a una exclamació i/o interrogació, ja que el manual del Bassols contempla la variant exclamativa, mentre que el del Rubio i el del Baños teoritzen respectivament l'infinitiu deliberatiu i l'exclamatiu-interrogatiu. En aquest darrer punt, seria possible resoldre la qüestió de l'etiqueta anomenant-lo infinitiu modal, englobant tant les exclamatives com les interrogatives. En tercer lloc, respecte a la seva naturalesa de construcció, existeix certa concordança entre els tres manuals, ja que coincideixen, amb diferents punts d'enfocament, en l'anàlisi i descripció dels tipus de construccions d'infinitiu, malgrat que les explicacions del seu possible origen no estigui clar i resol en la seva totalitat.

En última instància, atesa la naturalesa de la categoria de l'infinitiu, és convenient visualitzar-lo junt amb les altres categories homònimes com el supí, el participi i el gerundi, ja que poden desenvolupar funcions similars com la complementació de noms i verbs, com també com a oració completiva, en el cas del gerundi i participi³³: el supí (*facile dictu* / *Themistocles ... Argos habitatum concessit*), el participi (...*ita... ut neque eum querentem quisquam audierit*. *Nep. Timol.* 4,1) i el gerundi (*ars amandi* / *quas ad capiendam fugam... infirmitas impediret*. *Caes. Gall.* 7,26,3).

³³ Baños *et alii* (2009): 526

4.- APROXIMACIÓ DIDÀCTICA: MANUALS I EXERCICIS

4.1.- Manuals de gramàtica llatina

Conjuntament amb l'estudi i la comparació dels diferents manuals de sintaxi i les perspectives que aporten respecte l'infinitiu llatí i els seus usos, aquest tema s'ha considerat també dins del marc dels objectius en el món de l'ensenyament pròpiament dit. En aquesta línia podem partir de les aportacions dels manuals de gramàtica llatina que inclouen en els dos casos aportacions didàctiques, com el plantejament d'una sèrie d'exercicis que posen en pràctica la teoria: en la transcendència d'aquest treball, focalitzarem els temes que tracten l'infinitiu.

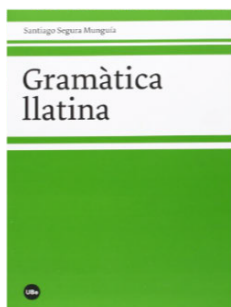

Figura 8³⁴

Figura 9³⁵.

Figura 10³⁶

En primer lloc, el manual anomenat *Gramàtica llatina* i la seva obra complementària anomenada *Mètode de llatí*³⁷ aborden els grans temes de la gramàtica llatina en general i, en particular, també l'infinitiu.

Així doncs, la primera obra aporta una perspectiva teòrica general i breu, adient per a estudiants que inicien els seus estudis o bé que ja tenen una base mínima. En el cas del tema de l'infinitiu llatí la distribució és doble, ja que com a punt de partida l'infinitiu és presentat com a categoria nominal del verb i els seus usos particulars com a substantiu, amb les seves respectives funcions sintàctiques, i com a forma personal. Les construccions més complexes, l'oració d'infinitiu per a l'interès del present treball, s'exposa capítols més endavant junt amb la resta d'oracions subordinades substantives o completives que són en certa mesura homòlogues entre si: aquesta organització ja la localitzem en el manual de Baños i la presentació de la seva funcionalitat com a substantiu i verb personal reflexa un paral·lel amb les explicacions del Bassols, cosa que converteix aquest manual en particular com a bon punt de partida per continuar eventualment l'estudi de la sintaxi llatina en un nivell superior.

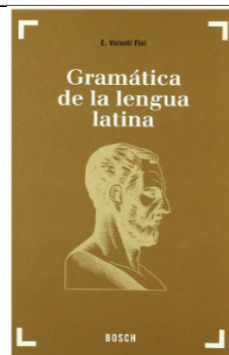
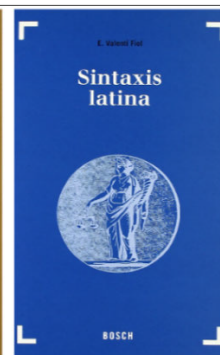
³⁴ Segura *et alii* (2012): 132-136

³⁵ Segura *et alii* (2013): 138-142; 189-193

³⁶ Artigas *et alii* (2018): 91-93; 128-130

³⁷ Traduïdes respectivament al català per les professores Esther Artigas, Laura Cabré i Alejandra de Riquer, les quals, al seu torn, aporten al *Mètode de Llatí* la *Clau del "Mètode de Llatí"*, que és el solucionari.

En segon lloc, els manuals de gramàtica i sintaxi del filòleg Valentí Fiol, aborden en la mateixa mesura una perspectiva semblant a la anterior. La divergència amb la gramàtica anterior, l'autor presenta tant la vessant morfològica com la sintàctica en el mateix nivell acompanyats, en ambdós casos, d'exercicis breus immediatament a les explicacions.

Figura 11³⁸Figura 12³⁹

Si partim directament del manual de sintaxi, perquè l'esment que se'n fa a la gramàtica té la mateixa voluntat però el seu desenvolupament pròpiament dit es produeix en la segona obra, podem distingir el mateix tractament que en l'obra didàctica anterior i, en certa mesura, amb els grans manuals, degut a la presentació de les seves tres naturaleses diferents i amb les respectives funcions sintàctiques, diferenciant-se, així, per la presentació imminent de la part pràctica, basada, com és natural, en passatges de textos llatins.

4.2.- Exercicis com a part pràctica

En la mesura que hem observat el plantejament dels manuals didàctics anteriors, ells mateixos es poden prendre com a exemple de l'aplicació pràctica de les teories, sempre pensat en l'àmbit de l'ensenyament. En el cas de l'obra de Santiago⁴⁰, els exercicis es presenten en una obra única i individual, posant en manifest activitats que contemplen les funcions sintàctiques específiques tant de l'infinitiu com a element independent (a) (naturalesa substantiva i personal), com també com a oració (b), en tots els casos complementats per un petit glossari de mots que ajuden en la iniciació, al seu torn, de la tasca de la traducció. La naturalesa dels exercicis, concretament, contempla tan la traducció de frases senzilles fins a oracions i textos d'autors llatins, fet que reflexa un caràcter progressiu en la dificultat de la pràctica.

(a) *Praestat mori quam cadere; sagax futura videre; tantam rem tam negligenter agere!*

(b) *Nosce te esse hominem; Sabem que el foc escalfa i que la neu és blanca* (Llatí > Català)

³⁸ Valentí (1999a): 110-113

³⁹ Valentí (1999b): 150-154

⁴⁰ Segura *et alii* (2013): 91-95; 189-195

En contrast amb les aportacions de l'autor Valentí Fiol⁴⁴, els passatges textuais que representen la part pràctica (a) no tenen una graduació estrictament marcada del caràcter progressiu de l'anterior, més aviat té aparentment la intenció d'exposar la gramàtica de forma breu i dinàmica. Tot i així, un paral·lel clar amb la gramàtica del Santiago és la traducció del llatí a la llengua del receptor (a) i traduccions de la llengua d'origen al llatí (b).

- (a) Ej. 81: *Dulce et decorum est pro patria mori. 2. Invidere non cadit in sapientem.*
(b) Ej. 82: 1. *Es necio confiar en la fortuna. 2. Ceder a las circunstancias es propio del sabio. 3. No es necesario escribir más sobre esta cuestión.*

Més enllà del plantejament teòric i pràctic dels manuals esmentats, els quals consisteixen en la lectura de passatges de la literatura llatina en general, és important considerar en la mesura de la resolució dels exercicis una metodologia no només d'anàlisi sintàctic, que bé podríem prendre el model del Baños i Pinkster respectivament com a referència, sinó que també la manera com ho portem a terme, ja que la inclusió de les TIC i altres recursos tecnològics-informàtics poden accelerar i elevar les experiències d'aprenentatge tant d'alumnes com de professors.

En aquest sentit, a l'apartat B dels annexos es possible contemplar visualment uns exemples que han tingut la voluntat de plasmar l'aplicació teòrica que ens hem estat referint al llarg del treball: anàlisi morfològic, sintàctic, semàntic i pragmàtic. Personalment, sempre he considerat summament important definir clarament les característiques morfològiques abans d'establir les relacions entre els mots, corresponent a la sintaxi. La inclusió de la semàntica en l'anàlisi de textos és implica distingir entre el fet d'assignar una etiqueta pel significat (Força-Agent propi dels subjectes) i el fet d'establir les relacions entre mots (argument, adjunt i disjunt, dit en altres paraules, indicar quins complements són obligatoris i quins opcionals).

En darrer lloc, és remarcable la manera com s'han dut a terme els exemples esmentats, ja que s'han fet us de recursos digitals com el Perseus Digital Library, el qual facilita molt l'anàlisi morfològic dels mots com a una característica destacable, i també l'aplicació Excel de l'empresa Microsoft, amb la qual és possible plantejar diversos tipus d'exercicis interactius, com el de la figura 14 dels annexos.

5.- CONCLUSIONS

El **primer objectiu** tenia la voluntat d'analitzar diversos manuals de sintaxi llatina, prenent com a punt de partida per aquest treball les explicacions de l'infinitiu llatí i s'ha assolit amb la lectura de tres manuals: el primer manual consultat, *Sintaxis Latina* de Mariano Bassols de Climent, aporta una perspectiva diacrònica respecte els fenòmens gramaticals de l'infinitiu, posant en manifest les diferents etapes de la llengua llatina. Cal dir que les explicacions són molt rigoroses, pel fet de dedicar un capítol per descriure tots els seus aspectes com les seves particularitats, com és el cas de l'infinitiu amb valor aorístic⁴¹. El segon manual, *Introducción a la sintaxis estructural del latín* de Lisardo Rubio Fernández aporta a les explicacions de l'infinitiu llatí uns pressupòsits teòrics previs aplicats a la morfologia verbal, els quals tenen present la forma verbal, en tant que accions real, potencial i irreal, i les modalitats de la frase: asseverativa, deliberativa i jussiva, ja que segueix la doctrina estructuralista per interpretar i teoritzar la gramàtica llatina. El tercer manual, *Sintaxis del Latin Clásico* coordinat per José Miguel Baños Baños, en canvi, segueix la doctrina funcional, cosa que es reflexa en les consideracions sintàctiques: arguments, adjunts i disjunts.

Els aspectes anteriors són claus en la interpretació sintàctica dels elements de l'oració, de la mateixa manera succeeix amb la classificació de les oracions d'infinitiu, les quals són incloses en les explicacions de les oracions completives i les maneres com es formen.

El **segon objectiu** compren la redacció d'una breu ressenya puntualitzant els punts comuns i divergents dels manuals de sintaxi llatina. Efectivament, pel que fa a la tipologia tots tres autors n'estipulen tres: la substantiva, la personal i la oracional. Les divergències sorgeixen, en primer lloc, de les precisions de les relacions i funcions sintàctiques de l'infinitiu en tant que substantiu, ja que alguns manuals com el del Bassols el tracten amb molt de rigor mentre que els del Rubio i Baños el simplifiquen. En segon lloc, de l'ús de la terminologia en la seva naturalesa personal, puix que no hi ha una concòrdia en designar una etiqueta que contempli les modalitats exclamativa i interrogativa⁴². En quant a l'oració d'infinitiu, coincideixen en les característiques formals i en certa mesura sobre el seu l'origen, tenint present que cadascuna reflexa la teoria a través de doctrines lingüístiques.

⁴¹ Cf. 2.1.4.1.- *Infinitiu de perfet amb valor aorístic*

⁴² En la secció 3 d'aquest treball es proposa l'etiqueta de *Infinitiu Modal*.

El tercer objectiu tracta de observar el tema d'aquest treball des d'una òptica docent, de manera que s'han consultat diversos manuals de gramàtica llatina que estan orientades per a l'ensenyament del llatí.

Els manuals consultats reflecteixen en les seves explicacions l'esquema o organització temàtica que hem vist en els manuals de sintaxi llatina, ja que les tipologies i les funcions de l'infinitiu apareixen en aquests manuals de forma reduïda en comparació als grans manuals. En la mateixa línia, cal destacar, en primer lloc, dels manuals del Santiago que compta amb tres obres independents que tracten la gramàtica llatina en tant que teoria, una altra que proposa una sèrie d'activitats per consolidar les explicacions teòriques i una altra que disposa els solucionaris de les activitats. En segon lloc, cal destacar els dos manuals del Fiol els quals presenten respectivament la morfologia i la sintaxi llatina de forma pràctica i dinàmica, incloent a continuació de cada lliçó una sèrie de passatges de textos llatins per consolidar els temes.

El quart objectiu, que està estretament relacionat amb el tercer objectiu, cerca i proposa com a part pràctica una sèrie d'exercicis sobre l'infinitiu llatí, els quals es poden aplicar a tota la gramàtica en general.

Per un costat, pel que fa als exemples de les gramàtiques llatines anteriors, la del Segura proposa una sèrie de passatges textuais que han de ser traduïts i analitzats. Un aspecte destacable és l'exercici que el lector ha de traduir del català al llatí, cosa que implica una connexió més profunda amb la llengua llatina i permet consolidar vocabulari. El manuals del Fiol, en canvi, presenten la part pràctica just a continuació de les explicacions teòriques, la qual consisteix en l'anàlisi i traducció de passatges de textos llatins.

Per un altre costat, si prenem com a referència la concepció de la sintaxi del manual del Baños i de Pinkster, un possible exercici consistiria en l'anàlisi en arbre, tal com es pot observar en l'apartat dels Annexos B (F.13) amb un exemple extret de l'obra de Pinkster. A més a més, com a aportació personal he plantejat dos tipus d'activitats d'anàlisi gramatical que intenta mantenir un equilibri entre la manera tradicional de practicar la llengua llatina i l'ús de les noves tecnologies. En aquest mateix sentit, la primera proposta (F.14), pren com a exemple l'esquema de la teoria de Pinkster i expandint l'assignació d'etiquetes als elements de l'oració. El segon (F.15), en canvi, demana l'anàlisi de passatges de l'obra de Livi que contenen infinitius. Aquesta anàlisi es purament terminològica, perquè demana la localització dels infinitius i la seva descripció tipològica i sintàctica, cosa que demana certa agilitat de lectura.

BIBLIOGRAFIA

1. Álvarez Huerta, O., & Baños Baños, J. M. (2009). *Sintaxis del latín clásico*. Liceus Excellence.
2. Andrews, E. A., Lewis, C. T., Freund, W., & Short, C. (1879). *A Latin dictionary: founded on Andrews' edition of Freund's Latin dictionary* (Rev., enlarged, and in great part rewritten / by Charlton T. Lewis). Clarendon Press.
3. Artigas, E., Segura Munguía, S., Cabré, L., & Riquer, A. de. (2018). *Clau del «Mètode de llatí» de Santiago Segura Munguía*. Edicions de la Universitat de Barcelona.
4. Bassols de Climent, M., Ferreres, L. (Lambert), Quetglas, P. J., & Borrell, P. (Priscila). (2015). *Sintaxis latina*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.
5. Bennett, Charles Edwin. (1910). *Syntax of Early Latin*. Boston: Allyn and Bacon.
6. Clackson, J. (2007). *Indo-European linguistics: an introduction*. Cambridge University Press.
7. DIEC2. (2007). Institut d'Estudis Catalans < <https://dlc.iec.cat/> >
8. Glare, P. G. W. (2016). *Oxford Latin dictionary* (Second edition reprinted with corrections). Oxford University Press.
9. *Latine Evropa*. (2018). Grigor Sargsyan < <https://llatieuropa.jimdofree.com/> >
10. Livi, T., Ogilvie, R. M., & Walsh, P. G. (1974). *Titi Livi ab urbe condita*. E Typographeo Clarendoniano.
11. *Perseus Digital Library*. (1985). Gregory Crane < <https://www.perseus.tufts.edu/> >
12. Pinkster, H. (2015). *The Oxford Latin Syntax: Volume I: The Simple Clause* (1st ed.). Oxford University Press.
13. Pinkster, H. (2021). *The Oxford Latin Syntax: Volume II: The Complex Sentence and Discourse* (1st ed., Vol. 2). Oxford University Press.
14. Rubio Fernández, L. (1989). *Introducción a la sintaxis estructural del latín* (3a ed.). Ariel.
15. Segura Munguía, S., Artigas, E., Cabré, L., & Riquer, A. de. (2012). *Gramàtica llatina*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.
16. Segura Munguía, S., Artigas, E., Cabré, L., & Riquer, A. de. (2013). *Mètode de llatí*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.
17. Seva i Llinars, A., Condom i Gratacòs, D., Seva, A., & Biblioteca Bergnes de las Casas. (1993). *Diccionari llatí-català*. Enciclopèdia Catalana.
18. *The Latin Library*. (1998). William L. Carey < <https://www.thelatinlibrary.com/> >
19. Traina, A., & Bertotti, T. (2003). *Sintassi normativa della lingua latina : teoria* (3. ed.). Cappelli.
20. Valentí i Fiol, E. (1999a). *Gramática de la lengua latina: morfología y nociones de sintaxis* (10a ed.). Bosch.
21. Valentí i Fiol, E. (1999b). *Sintaxis latina*. Bosch.
22. Weiss, M. L. (2020). *Outline of the historical and comparative grammar of Latin* (Second edition). Beech Stave Press.

ANNEXOS

A) GLOSSARI DE CONCEPTES

1. **AcI**: sigla de *Acusativus cum Infinitivo*, la qual es refereix a les construccions d'infinitiu que porten un subjecte en acusatiu, anomenades també oracions subordinades substantives/completives d'infinitiu.
2. **CLÀUSULA**: és una estructura semblant a una oració però sense independència sintàctica: oracions subordinades i les coordinades.
3. **CONSECUTIO TEMPORUM**: concepte usat especialment en filologia llatina que delimita l'ús correcte dels temps i modes de les oracions principals en relació amb les subordinades.
4. **CORREFERENCIALITAT**: relació que s'estableix entre dos o més elements lingüístics fent referència a un referent.
5. **DIÀTESI**: accident gramatical mitjançant la qual s'estableix la relació entre subjecte-objecte amb el verb.
6. **ESTRUCTURALISME**: teoria lingüística, iniciada per Ferdinand de Saussure, que estudia una llengua sincrònicament partint tant dels signes individualment com en les seves interrelacions, especialment s'interessa per l'estructura interna dels mots: d'aquesta corrent neixen els conceptes de significat i significat, com d'altres més.
7. **FOCUS**: concepte del camp de la pragmàtica que es refereix a la informació nova i rellevant.
8. **FUNCIONALISME**: teoria lingüística que estudia una llengua prescindint de la gramàtica històrica i li dona importància en tant que sistema comunicatiu; una de les seves finalitats és analitzar els elements lingüístics, etiquetes de les quals s'atribueixen a partir de les funcions en la llengua mateixa.
9. **GENERATIVISME**: teoria lingüística que s'ocupa de l'estudi de la sintaxi d'una llengua i proposa un model teòric a partir del qual es poden generar oracions gramaticalment correctes, partint de principis que condicionen la manera de "generar": el seu màxim representat és Noam Chomsky.

10. **GRAMÀTICA HISTÒRICA:** és un mètode d'estudi d'una llengua a través de les seves diferents etapes històriques, és a dir, es tracta d'estudiar una llengua diacrònicament: llatí arcaic, llatí clàssic, llatí postclàssic, llatí tardà...
11. **MODALITAT:** part abstracte d'una oració que serveix per comunicar un missatge mitjançant una asseveració, interrogació, exclamació i imperatiu.
12. **MORFOLOGIA:** concepte del camp de la lingüística teòrica que estudia la forma i l'estructura dels mots.
13. **NcI:** sigla de *Nominativus cum Infinitivo*, la qual es refereix a les construccions d'infinitiu que porten un subjecte en nominatiu, anomenades també construccions personals d'infinitiu.
14. **ORACIÓ:** conjunt de paraules que conformen una unitat gramatical i que expressen una proposició, amb un mot de categoria verbal com a nucli. Les oracions poden ser principals o subordinades; totes poden tenir modalitat, formular-se en activa o passiva i ser copulatives o predicatives.
15. **PARATAXI:** tècnica, junt amb la coordinació, juxtaposició i subordinació, que una llengua utilitza per unir oracions, en aquest cas, prescindint de conjuncions.
16. **PRAGMÀTICA:** concepte del camp de la lingüística teòrica que estudia una llengua en relació amb l'ús i els usuaris, centrant-se en els actes de parla, la dixi i les inferències.
17. **SEMÀNTICA:** concepte del camp de la lingüística teòrica que estudia el significat dels morfemes, mots i altres estructures més complexes.
18. **SIGNIFICAT - SIGNIFICANT:** concepte del camp de la lingüística i semiòtica que es refereix al contingut mental, com a idea abstracte, associat a un significant, com a manifestació física o simbòlica de la idea abstracte.
19. **SINTAXI:** concepte del camp de la lingüística teòrica que estudia les relacions dels mots dins d'una oració i les seves funcions.
20. **TÒPIC:** concepte del camp de la pragmàtica que es refereix a la informació coneguda sobre la que es parla.

B) IL·LUSTRACIONS D'EXERCICIS I ANÀLISI SINTÀCTIC

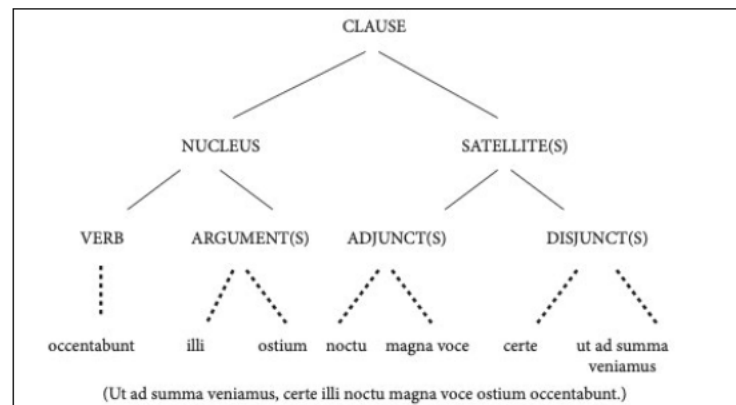

Figura 13⁴³

Figura 13: aquesta imatge correspon amb un model d'anàlisi sintàctic extret del manual de Pinkster. Aquest model estableix que una oració està constituït per un nucli, format per una forma verbal nucli i els seus arguments (complements obligatoris), i el(s) satel·lit(s), que correspon amb els complements que no són obligatoris.

MODEL D'ANÀLISI SINTÀCTIC		CLÀUSULA											
		Ut	ad	summa	veniamus,	certe	illi	noctu	magna	voce	ostium	occetabunt	
1	Anàlisi Morfològic	Conjunció (marca de subordinació)	Preposició + Acusatiu Plural Neutre (Sintagma Prep.)	Verb Present de Subjuntiu 1r.p. Plural	Adverbi	Pronom Nominatiu Plural Masculí	Substantiu Ablatiu Singular Femení	Adjectiu Ablatiu Singular Femení	Substantiu Ablatiu Singular Femení	Substantiu Acusatiu Singular Neutre	(Verb) Preterít Imperfet d'Indicatiu 3r.p. Plural		
2	Anàlisi Semàntic & Pragmàtic		CC-Direcció	Predicat		Subjecte	CC-Temps	CC-Manera		Objecte		Predicat	
			TÒPIC										FOCUS
3	Anàlisi Sintàctic		2n Argument	Verb (Nucli)									
		Satèl·lit (Disjunt)				Satèl·lit (Disjunt)	1r Argument	Satèl·lit (Adjunt)	Satèl·lit (Adjunt)		2n Argument	Verb (Nucli)	
		Oració Subordinada Adverbial Final					Oració Principal						

Figura 14

Figura 14: en aquesta imatge es projecta un model d'anàlisi gramatical expandit a partir de l'exemple anterior de Pinkster, on es sumen la morfologia, la semàntica i la pragmàtica, aportant els conceptes dels seus camps.

Aquest model en particular aporta una visió més amplia de la gramàtica perquè posa en pràctica no només la reflexió i la identificació dels fenòmens gramaticals, sinó que també la terminologia específica.

⁴³ Pinkster (2015): 25

LIBER PRIMUS (Praefatio & 1-60)									
N	Ubi	EXEMPLE	MINAL	RBAL	NSTR	IO			
1	Prae.2 (1)	quippe qui cum veterem tum volgatam esse rem videam	☐	☐	☒	Accl N. Conc	COMPLEMENT DIRECTE		
2	Prae.2 (2)	dum novi semper scriptores aut in rebus certius aliquid allatuos se	☐	☐	☒	Accl Conc	COMPLEMENT DIRECTE		
3	Prae.2 (3)	aut scribendi arte rudem vetustatem superaturos credunt.	☐	☐	☒	Accl Conc	COMPLEMENT DIRECTE		
4	Prae.3	iuvabit tamen rerum gestarum memoriae principis terrarum populi pro virili parte et ipsum consuluisse;	☒	☐	☐				
5	Prae.6	ea nec adfirmare nec refellere in animo est	☒	☐	☐				
6	Prae.7	et si cui populo licere oportet consecrare origines suas et ad deos referre auctores;	☒	☐	☐				
7	Prae.7 bis	et si cui populo licere oportet consecrare origines suas et ad deos referre auctores;	☐	☐	☒	Accl N. Conc	COMPLEMENT DIRECTE		
8	Prae.10	hoc illud est praecipue in cognitione rerum salubre ac frugiferum, omnis te exempli documenta in illustri posita monumento intueri;	☐	☐	☒	Accl N. Conc	APOSICIO		
9	1.1.1	iam primum omnium satis constat Troia capta in ceteros saevitum esse Troianos;	☐	☐	☒	Accl N. Conc	SUBJECTE		
15	1.1.4	inde in Siciliam quaerentem sedes delatum	☐	☐	☒	Accl N. Conc	SUBJECTE		
16	1.1.4	ab Sicilia classe ad Laurentem agrum tenuisse	☐	☐	☒	Accl N. Conc	SUBJECTE		
17	1.1.6	alii proelio victum Latinum pacem cum Aenea, deinde affinitatem iunxisse tradunt;	☐	☐	☒	Accl N. Conc	COMPLEMENT DIRECTE		
18	1.1.7	alii ... processisse Latinum inter primores ducemque advenarum evocasse ad conloquium;	☐	☐	☒	Accl N. Conc	COMPLEMENT DIRECTE		
19	1.1.8 (1)	postquam audierit multitudinem Troianos esse, ducem Aeneam <esse>.	☐	☐	☒	Accl N. Conc	COMPLEMENT DIRECTE		
36	1.4.8	ita geniti itaque educati ... nec in stabulis nec ad pecora segnes, venando peragere saltus.	☐	☒	INFINITIU HISTORIC				
37	1.4.9	... iam non feras tantum subsistere,	☐	☒	INFINITIU HISTORIC				
38	1.4.9	sed in latrones praeda onustos impetus facere	☐	☒	INFINITIU HISTORIC				
39	1.4.9	pastoribusque rapta dividere	☐	☒	INFINITIU HISTORIC				
40	1.4.9	et cum his crescente in dies grege iuvenum seria ac locos celebrare.	☐	☒	INFINITIU HISTORIC				

Figura 15

Figura 15: en aquesta imatge podem observar una proposta d'activitat pràctica, elaborat amb l'aplicació *Excel* de l'empresa Microsoft. Aquesta possible part pràctica com a complement de les explicacions teòriques de gramàtica llatina, no només contempla la part tradicional de la lectura de passatges i textos, sinó que també s'hi suma l'ús de les noves tecnologies, cosa que obre noves fronteres i experiències en el camp de la docència, especialment per a activitats de sintaxi.

La metodologia que segueix aquesta activitat és la presentació de diversos passatges, en aquest cas estan basats en el llibre primer de l'obra de Tit Livi anomenada *Ab urbe condita*. Aquests passatges estan associats a unes cel·les que organitzen la tipologia de l'infinitiu, que correspondria amb el primer pas d'anàlisi gramatical. Detectada la tipologia, fet que implica haver llegit i entès la frase en particular, en segon lloc, a partir de la tipologia assignada (infinitiu com a substantiu per exemple), amb l'ajut d'una llista desplegable que recull les funcions sintàctiques prototípiques podem assignar a la tipologia la funció corresponent.

Més enllà de posar en pràctica la lectura, la comprensió, la gramàtica i l'ús de les TIC, també es pot desenvolupar a partir d'aquesta mana d'activitats una base de dades que ens proporcionarà informació més profunda, com per exemple, les tendències de les tipologies de l'infinitiu i de les seves funcions sintàctiques: en última instància, aquest model d'activitat no s'ha de restringir a aquest tema i es pot aplicar a altres fenòmens gramaticals.